

ДОКУМЕНТ ЗА ЈАВНИ ПОЛИТИКИ

ЕНЕРГЕТСКАТА КРИЗА

НАСПРОТИ

ДЕКАРБОНИЗАЦИЈАТА

ВО РСМ

ЗАЕДНО ЗА
КЛИМАТСКА
АКЦИЈА

ДОКУМЕНТ ЗА ЈАВНИ ПОЛИТИКИ

ЕНЕРГЕТСКАТА КРИЗА

НАСПРОТИ

ДЕКАРБОНИЗАЦИЈАТА

ВО РСМ

Издавач

Македонско здружение на млади правници

Проект

Граѓанските организации во акција за климата

Спроведувачи

Проектот го спроведува Центарот за истражување и информирање на животната средина Еко-Свест во соработка со Македонското здружение на млади правници-МЗМП и Организацијата за поврзување на природни вредности и луѓе – ЦНВП

Автор

Јасна Оровчанец Аранѓеловиќ

Лектура

Елеонора Стојкоска-Попетревска

Графички дизајн

Харис Муриќ

Скопје, 2023

Оваа анализа е подготвена во рамките на проектот „Граѓанските организации во акција за климата“, поддржан од Шведската меѓународна агенција за развојна соработка – СИДА. Изразените ставови и мислења се на авторите на оваа анализа и нужно не ги одразуваат ставовите и мислењата на донаторот и на владата на Шведска

ЗА ДОКУМЕНТОТ	1
ВОВЕД	2
ОДЛУКА ЗА КРИЗНА СОСТОЈБА ВО СНАБДУВАЊЕТО СО ЕЛЕКТРИЧНА ЕНЕРГИЈА	2
ЗАКОН ЗА ЕНЕРГЕТИКА И ЗАКОН ЗА ЕНЕРГЕТСКА ЕФИКАСНОСТ	3
СТРАТЕШКИ ПРИОРИТЕТИ НА ВЛАДАТА И ПРОГРАМА ЗА РАБОТА НА ВЛАДАТА НА РСМ 2020-2024 ГОДИНА	4
СТРАТЕГИЈА ЗА РАЗВОЈ НА ЕНЕРГЕТИКАТА ВО РСМ ДО 2040 ГОДИНА И НАЦИОНАЛЕН ПЛАН ЗА ЕНЕРГИЈА И КЛИМА НА РСМ	6
ПРОГРАМА ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА СТРАТЕГИЈАТА ЗА РАЗВОЈ НА ЕНЕРГЕТИКАТА 2021-2025	8
ПЛАН ЗА НАДМИНУВАЊЕ НА ЕНЕРГЕТСКАТА КРИЗА НА ВЛАДАТА НА РСМ	10
ЗАКЛУЧОЦИ	11

СОДРЖИНА

ЛИСТА НА КРАТЕНКИ

PCM	_____	Република Северна Македонија
ХЕЦ	_____	Хидроелектроцентра
ТЕЦ	_____	Термоелектроцентра
ОИЕ	_____	Обновливи извори на енергија
ЕЕ	_____	Енергетска ефикасност
ЕЦ	_____	Електроцентра
ЕСМ	_____	Електрани на Северна Македонија

ЗА ДОКУМЕНТОТ

Документот е изработен во рамките на проектот „Граѓанските организации во акција за климатските промени“, поддржан од Шведската меѓународна агенција за развојна соработка како донатор, а спроведуван од Центарот за истражување и информирање за животната средина „Еко-свест“ Скопје, Македонското здружение на млади правници и Организацијата за поврзување на природни вредности и луѓе – ЦНВП.

Овој документ ќе даде краток осврт за енергетската криза од почетокот на 2022 година со која се соочува Република Северна Македонија и за постојните цели, планови и стратегии за развојот на енергетиката во насока на Енергетските трендови за транзиција кон нискојаглеродна економија, при што, обновливите извори на енергија и енергетската ефикасност се меѓу најважните фактори што ја овозможуваат транзицијата. Документот ќе даде приказ на дел од донесените одлуки од страна на Владата на РСМ во врска настанатата енергетска криза, кратка сублимација на важечките закони од областа на енергетиката, преземените обврски, Програмата за работа на Владата на РСМ 2020-2024 година, во делот на енергетиката, Стратегијата за развој на енергетика до 2040 година, и Националниот план за енергија и клима од 2020 година. Во документот ќе се даде краток осврт на Програмата за реализација на стратегијата за развој на енергетиката 2021-2025, која е подготвена, но не е донесена.

Целта на документот е преку приказ на определените одлуки и документи да посочи и да го постави прашањето дали преземените обврски и заложби на државата за транзиција кон нискојаглеродна економија се можни и остварливи, односно дали може да станат реалност или ќе останат мртво слово на хартија.

Реализацијата на предвидените политики и мерки, како и спроведувањето на законите од областа на енергетиката има значајно влијание врз климата и животната средина. Од документот ќе произлезат одредени заклучоци што би можеле да влијаат за подобрување на одредени политики за доследно спроведување на преземените обврски од страна на релевантните чинители.

Документот е подготвен со користење на алатката на канцелариско истражување.

ВОВЕД

Глобалните енергетски трендови ги ставаат во преден план климатските промени и недостигот на ресурси. Паралелно со растот на глобалните потреби за достапна и сигурна енергија, светот се движи кон поголема употреба на нискојаглеродна енергија. Како почист и поодржлив извор на енергија, природниот гас го истиснува јагленот, а во исто време, обновливата енергија покажува брз раст како дел од светската енергетска трансформација. Ефикасна употреба на енергијата и обновливите извори се основа на енергетската транзиција. Горивата без јаглерод се очекува да имаат многу поголема улога во идната потрошувачка на примарна енергија, при што обновливите извори на енергија (ОИЕ) ќе имаат најголем пораст. Сценариото на тековни политики ги проектира идните трендови врз основа на постојното законодавство не претпоставувајќи значајни промени во глобалните политики за обновливите извори на енергија, климатските промени, фосилните горива, инвестициите во технологии и слично. Македонија треба да ги следи трендовите и за таа цел државата е должна да ги прилагоди своите политики и да преземе мерки, како и да ја усогласи постојната регулатива како појдовна основа за реализација на енергетската трансформација.

ОДЛУКА ЗА КРИЗНА СОСТОЈБА ВО СНАБДУВАЊЕТО СО ЕЛЕКТРИЧНА ЕНЕРГИЈА

Во месец ноември 2021 година Владата на РСМ донесе одлука за постоење кризна состојба во снабдувањето со електрична енергија, со која се утврдува постоење кризна состојба на целата територија на РСМ/државата¹. Согласно одлуката ќе се преземат мерки и активности во врска со обезбедување дополнителни количини на електрична енергија, вклучително и балансна енергија и резерва на активна моќност согласно Законот за енергетика и Уредбата за критериумите и условите за прогласување кризна состојба во случаи на временски и природни непогоди, хаварии и нарушувања на пазари на електрична енергија, начинот на снабдување со електрична енергија во кризна состојба, мерките што се преземаат во случај на кризна состојба, како и правата и обврските на носителите на лиценци за вршење електроенергетски дејности.²

¹ <https://vlada.mk/node/26960>, „Службен весник“ на РСМ бр. 252/21 од 10.11.2021 година

² <https://akademik.mk/celosen-tekst-na-donesenata-uredba-za-proglasuvane-krizna-sostojba-vo-snabduvaneto-so-elektrichna-energija/>

Според Уредбата, има повеќе услови за прогласување кризна состојба, помеѓу кои: недостиг на електрична енергија на домашниот пазар, како и на регионалните и меѓународните пазари на електрична енергија и непредвиден значителен пораст на цената на електрична енергија за одреден временски период.

Во месец август 2022 година Владата на РСМ донесе одлуки за постоење кризна состојба во снабдувањето со топлинска енергија на подрачјето на Град Скопје и во снабдувањето со електрична енергија на целата територија на Република Северна Македонија. Едната одлука е донесена поради недостиг на топлинска енергија, можноста за користење алтернативно гориво и состојбите на пазарот на топлинска енергија. Другата одлука е донесена поради недостиг на електрична енергија и состојбите на пазарите на електрична енергија.³

ЗАКОН ЗА ЕНЕРГЕТИКА И ЗАКОН ЗА ЕНЕРГЕТСКА ЕФИКАСНОСТ

Македонија го потпиша Договорот за основање на Енергетската заедница и како резултат на тоа презема голем број обврски, кои се однесуваат на усогласување на националното законодавство од областа на енергетиката и животната средина со законодавството на ЕУ.

Во областа на енергетиката, носечки закони се Законот за енергетика⁴ и Законот за енергетска ефикасност. Со Законот за енергетика и измените донесени во 2022 година се транспонираат Директивите и Регулативите согласно Одлуката на Министерскиот совет на Енергетската заедница бр. D/2011/02/MC-EnC. Помеѓу основните цели на законот се:

- › сигурно, безбедно и квалитетно снабдување со енергија на потрошувачите во согласност со стратешките определби во областа на енергетиката;
- › поттикнување на користењето на енергија од обновливи извори преку соодветни и ефективни финансиски и други мерки за поддршка, заради постигнување на целите на политиката за обновливи извори на енергија и обезбедувањето сигурност во снабдувањето со енергија
- › заштита на животната средина и ублажување на климатските промени од негативните влијанија при вршењето на енергетските дејности.

³ <https://vlada.mk/node/29929>

⁴ Закон за енергетика, „Службен весник на РМ“ бр. 96/18 и „Службен весник на РСМ“ бр. 96/19 и 236/22), член 2

Со Законот за енергетска ефикасност се транспонираат одредбите од Директивата 2012/27/EU за енергетска ефикасност и Директивата 2010/31/EC за енергетски карактеристики на зградите, како што се усвоени и изменети од Министерскиот совет на енергетската заедница. Енергетската ефикасност согласно законот е сооднос помеѓу остварениот корисен учинок и внесот на енергија за остварување на тој корисен учинок. Помеѓу целите на законот се: намалување на енергетските потреби преку ефикасно користење на енергијата со имплементирање мерки за енергетска ефикасност и остварување на целите за одржлив развој на енергетиката преку:

- › намалување на потрошувачката на енергија со примена на мерки за енергетска ефикасност и намалување на негативното влијание врз околината и ефикасност при производство, пренос и дистрибуција на енергија
- › зголемување на енергетската ефикасност со искористување на обновливите извори на енергија⁵.

Целите на енергетската ефикасност се определуваат согласно уредба што ја носи Владата на РСМ, по предлог на министерството⁶.

СТРАТЕШКИ ПРИОРИТЕТИ НА ВЛАДАТА И ПРОГРАМА ЗА РАБОТА НА ВЛАДАТА НА РСМ 2020–2024 ГОДИНА

Помеѓу стратешките приоритети на Владата на РСМ е заштитата на животната средина, зелен развој, намалување на аерозагадувањето и влијанието на климатските промени.⁷

Во Програмата за работа на Владата за 2020-2024 година посебен дел е одвоен за заштита на животната средина и зелен развој. Според Програмата, правото на здрава животна средина е основно граѓанско право и здравствената и економската криза не треба да значат одлагање на еколошките политики. Владата на Република Северна Македонија се определила дека ќе ги следи новите стратегија и план за обновување на

⁵ Закон за енергетска ефикасност, („Службен весник на РСМ“ бр. 32/20, 110/21 и 236/22), чен 1,2 и 3

⁶ ЗЕЕ, член 5

⁷ <https://vlada.mk/strateshki-prioriteti?ln=mk>

економската, социјалната и еколошката компонента на ЕУ во борбата против климатските промени и загубата на биолошката разновидност, особено преку имплементација на Зелениот договор на ЕУ и Целите за одржлив развој на Обединетите нации. Во делот за заштита на животната средина посебно е издвоена енергетиката со определба за зацврстување на енергетската независност, зголемување на домашното производство, кое многу повеќе од претходно ќе ги задоволи домашните потреби за енергија и до 2024 година над 50% од вкупната инсталирана електрична моќност во државата да биде од обновливи извори на енергија. Паралелно со тоа планот е да се намалат емисиите на штетни гасови од енергетските извори за преку 20%.

Во текот на првите 6 месеци, согласно Програмата, треба да се спроведе јавна набавка за модернизација и трансформација на ТЕЦ Неготино, во постројка што ќе користи природен гас и ќе обезбеди можности за зголемено земјоделско производство. По објавениот тендер за изградба на ХЕЦ Чебрен по пат на јавно-приватно партнерство, регистриран е зголемен интерес и се очекува почеток на изградбата на овој проект. Со новите 400 MW фотоволтаични електрани, во домашниот електроенергетски систем, планирано е да се произведе чиста електрична енергија на ниво од околу 560 GWh (или околу 10% од вкупното домашно производство), при што ќе се намали испуштањето на CO₂ во животната околина за околу 750.000 тони на годишно ниво, а вкупната очекувана инвестиција би била околу 250 милиони евра. Владата ќе поттикне 46 иновации во фотонапонската технологија.

Планирана е реализација на следните проекти во рамките на АД ЕСМ: 1) Ревитализација и модернизација на сите три блока во РЕК Битола, со редукација на прашина и десулфуризација; 2) Ревитализација и модернизација на Блок 1 во РЕК Битола за намалување емисии на азотни оксиди и отворање можност за употреба на различни типови гориво; 3) Модернизација и санација на разладните кули во РЕК Битола, заради зголемување на нивната ефикасност и замена на азбестноцементните материјали со еколошки прифатливи материјали; 4) Набавка на помошна механизација за рудниците во РЕК Битола и опрема за дисконтинуиран систем за експлоатација 5) Подготовки за отварање на рудникот Живојно; 6) Ревитализација на постојните големи хидроелектрани.

Планирана е целосна реконструкција на електроенергетската мрежа и изградба на нови далноводи, со што МЕПСО ќе биде регионален преносен електроенергетски центар. Планирана е реализација на повеќе проекти за далновод.

⁵ Закон за енергетска ефикасност, („Службен весник на РСМ“ бр. 32/20, 110/21 и 236/22), чен 1,2 и 3

⁶ ЗЕЕ, член 5

⁷ <https://vlada.mk/strateshki-prioriteti?ln=mk>

Започната е реализација на интерконективниот гасовод со Грција и се планира да се финализира изградбата на магистралниот гасовод Скопје-Тетово-Гостивар со понатамошно продолжување до Кичево. Преку АД ЕСМ се планира изградба на топлификациониот систем за Битола, Могила и Новаци за јавните објекти во градот, што значајно ќе го намали загадувањето, а корисниците ќе добијат чист и евтин начин на затоплување, како и проширување на снабдувањето со топлинска енергија на повеќе скопски населби со проширување на топловодната мрежа. Преку АД ЕСМ во периодот од 2022 до 2024 година планирана е градба на нова когенеративна постројка од 50 MW во склоп на постојниот објект ЕНЕРГЕТИКА во Железара, со што ќе се овозможи дополнително производство на електрична енергија, а ќе се задоволат потребите за топлинска енергија на поевтин начин.⁸

СТРАТЕГИЈА ЗА РАЗВОЈ НА ЕНЕРГЕТИКАТА ВО РСМ ДО 2040 ГОДИНА И НАЦИОНАЛЕН ПЛАН ЗА ЕНЕРГИЈА И КЛИМА НА РСМ

Енергетските трендови ја нагласуваат поамбициозната транзиција кон нискојаглеродна економија, при што, обновливите извори на енергија (ОИЕ) и енергетската ефикасност (ЕЕ) се меѓу најважните фактори што ја овозможуваат транзицијата. Глобалните енергетски трендови ги ставаат во преден план климатските промени и недостигот на ресурси. Паралелно со растот на глобалните потреби за достапна и сигурна енергија, светот се движи кон поголема употреба на нискојаглеродна енергија. Со барањата од новиот закон за енергетика, во декември 2019 година е донесена Стратегијата за развој на енергетиката во РСМ⁹ до 2040 година, која ја спроведува Владата на РСМ. Врз основа на Стратегијата за развој на енергетиката е подготвена Програма за реализација на Стратегијата за развој на енергетиката 2021-2025 година¹⁰ (понатаму Програмата).

Визијата на Стратегијата за развој на енергетиката е сигурен, ефикасен, еколошки и конкурентен енергетски систем, што е способен да го поттикне одржливиот економски раст со која се предвидува намалување на потрошувачката на енергија за 27%, но при истовремено зголемување на БДП и **зголемување на уделот на обновливи извори на енергија од сегашните 18 на 45%** во 2040 година. Ова би овозможило увозната зависност да не се зголеми во однос на нивото во 2019 година.

⁸ https://vlada.mk/sites/default/files/dokumenti/programa-na-vlada-agenda2024-finalno_programa_1.pdf

⁹ [https://www.economy.gov.mk/Upload/Documents/Energy%20Development%20Strategy_FINAL%20DRAFT%20-%20For%20public%20consultations_MK_29.10.2019\(4\).pdf](https://www.economy.gov.mk/Upload/Documents/Energy%20Development%20Strategy_FINAL%20DRAFT%20-%20For%20public%20consultations_MK_29.10.2019(4).pdf), Службен весник на РСМ 25/20

¹⁰ [https://www.economy.gov.mk/Upload/Documents/Program%20for%20the%20realization%20of%20the%20strategy%20Final%20version%20for%20public%20consultation%2030juli%202021%20MK\(1\).pdf](https://www.economy.gov.mk/Upload/Documents/Program%20for%20the%20realization%20of%20the%20strategy%20Final%20version%20for%20public%20consultation%2030juli%202021%20MK(1).pdf)

Со Националниот план за енергија и клима на РСМ¹¹ се образложуваат таканаречени пет димензии на енергетската унија, односно декарбонизацијата (опфаќајќи два сегмента: емисии на стакленички гасови и обновливи извори на енергија), енергетска ефикасност, безбедност во снабдувањето со енергија, внатрешен пазар на енергија и истражување, иновации и конкурентност.

Димензијата декарбонизација предвидува реализација на сите идентификувани активности за ублажување на климатските промени што дополнително ќе ги намалат емисиите на стакленички гасови, а истовремено на одржлив начин ќе го зголемат учеството на обновливи извори на енергија во финалната бруто-потрошувачка на енергија. Клучна цел е транзиција на енергетскиот сектор кон нискојаглеродни технологии, која опфаќа план за постепено затворање на електраните на јаглен и забрзување на искористувањето на обновливите извори за производство на електрична енергија во комбинација со мерките за енергетска ефикасност во сите сектори.

Во рамките на димензијата енергетска ефикасност државата ќе се обиде да ги зголеми заштедите во потрошувачката на примарна и финална енергија, поради што Северна Македонија планира да спроведе голем број политики и мерки во периодот од 2020 до 2040 година, со цел да се намали потрошувачката на енергија во зградите (домаќинства, комерцијални и јавни објекти), секторот индустрија, транспортниот сектор и да се намалат загубите при енергетската трансформација и во преносната и дистрибутивната мрежа.

Во однос на енергетската сигурност, државата има цел да стане помалку зависна од увозот на енергија со поголемо користење обновливи извори на енергија и овозможување енергетска ефикасност, но истовремено планира да ги диверзифицира своите извори на снабдување преку употреба на природен гас (главно во секторот индустрија). Според тековната состојба, идентификувани се потенцијалните ризици за сигурност во снабдувањето, кои вклучуваат ограничена употреба на домашни ресурси во производството на енергија (главно базирана на лигнит, биомаса и хидроцентрали), осиромашување на ресурсите на јаглен, постоењето на само една интерконекција за снабдување со природен гас и големата зависност од увоз на енергија (со скоро 60% од вкупната потрошувачка на примарна енергија).

¹¹ <https://www.economy.gov.mk/Upload/Documents/Official%20NECP%20Draft%20-%20MK%20version-for%20public%20consultation%2015%20July%202021.pdf>

Според Националниот план, постои WAM-сценарио со дополнителни мерки и WEM-сценарио со постојни мерки за реализација на планот. Еден од најголемите фактори што влијаат на реализацијата, не само на сценариото WAM, туку и на сценариото WEM е тоа што не се изградени Чебрени и другите планирани големи хидроелектроцентрали, кои значително ја подобруваат флексибилноста на системот и овозможуваат поголемо вклучување на променливите обновливи извори на енергија (ОИЕ) во системот. Покрај тоа, во услови на намалено производство или затворање на ТЕЦ Битола, оваа мерка е клучна за зголемување на сигурноста во снабдувањето и исто така придонесува за зголемување на учеството на ОИЕ.

Според направени анализи на сензитивност, доколку Чебрени и други ХЕЦ не се градат, треба да се земе предвид изградбата на гасна електроцентрали (ЕЦ). Ова ќе ја зголеми флексибилноста на системот, но во споредба со опцијата за ХЕЦ нема да придонесе толку многу за подобрување на целокупното учество на ОИЕ и намалување на зависноста од увоз. Изградбата на нова гасна ЕЦ е условена со изградба на нова гасна интерконекција. Последната, најнеповолна опција е зголемувањето на увозот на електрична енергија.¹² Со цел да се зголеми складирањето енергија и флексибилноста на системот, меѓу врвните приоритети е изградбата на хидроелектроцентралата Чебрени. Целта е до 2028 година оваа хидроелектроцентрали да се пушти во употреба.¹³

ПРОГРАМА ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА СТРАТЕГИЈАТА ЗА РАЗВОЈ НА ЕНЕРГЕТИКАТА 2021–2025

Во Програмата за реализација на стратегијата може да се најдат повеќе од 80 политики и мерки, кои се одраз на петте димензии на енергетската унија. Мерките се поделени на столбови, и дополнително, во самите столбови постои поделба по сектори или горива. Временскиот период за реализација е од 2021-2025 година. Во рамките на политиките и мерките е столбот на: 1. Енергетската ефикасност, кој ги вклучува: домаќинствата, комерцијалниот сектор и индустријата; 2. Интеграција и безбедност на пазарот на електрична енергија, кој вклучува електрична енергија, природен гас и нафта и нафтени продукти; 3. Декарбонизација; 4. Истражување, иновации и конкурентност и 5. Правни и регулаторни аспекти.

¹² <https://www.economy.gov.mk/Upload/Documents/Official%20NECP%20Draft%20-%20MK%20version-for%20public%20consultation%2015%20July%202021.pdf>, страна 180

¹³ <https://www.economy.gov.mk/Upload/Documents/Official%20NECP%20Draft%20-%20MK%20version-for%20public%20consultation%2015%20July%202021.pdf>, страна 71

За реализација на политиките и мерките се надлежни повеќе субјекти: Владата на РСМ, Министерството за економија, Агенцијата за енергетика, Министерството за транспорт и врски, Министерството за финансии, Министерството за животна средина и просторно планирање, локална самоуправа, понатаму донатори и финансиски институции, приватни компании и други, во зависност од столбовите и секторите. Секоја политика и/или мерка, покрај временската рамка, има главна цел и опис, релевантни плански документи, законски и регулаторни акти, претпоставки, статус на имплементација (преземени и предвидени чекори), индикатори, надлежен субјект, субјект за мониторинг, родова еднаквост и социјална инклузија и ризици. Во столбот за декарбонизација се предвидени: изградба на Чебрен, изградба на Вардарска Долина, изградба на нова гасна централа, изградба на фотонапонска електроцентрала од 120 MW, изградба на 160 MW фотонапонска електроцентрала во Битола, изградба на 100 MW фотонапонска електроцентрала во Тиквеш, изградба на фотонапонска електроцентрала со моќност од 25 MW на локации во сопственост на ЕСМ, изградба на 50 MW ветерен парк Миравци и 80 MW парк Копришница и Петрово, поддршка со повластена тарифа, електроцентрали на биомаса (со можност за ТЕ-ТО), поддршка со премија и сончеви електрани на покрив. Главната цел на сите политики и мерки е зголемување на домашниот капацитет за производство од обновливи извори на енергија.

За изградбата на Чебрен земени се предвид влијанијата врз животната средина и социјалните влијанија. Главната цел на овој проект е да се обезбеди флексибилност на системот со што ќе се зголеми поголемо искористување на ОИЕ за производство на електрична енергија, а, од друга страна, да обезбеди поголема сигурност на системот и на пазарот на електрична енергија. Во делот на статусот на имплементација, од последно преземените чекори наведено е дека е завршен тендерот за претквалификација за Чебрен. Се предвидува изградбата да започне во 2024 година, додека до крајот на 2022 година треба да биде објавена и завршена постапката за јавна набавка.

Според детална анализа на производството на електрична енергија на часовно ниво, произлегува дека улогата на Чебрен е повеќе од значајна за обезбедување сигурност на електроенергетскиот систем, а бидејќи се предвидува неговата изградба да трае 7 години, потребно е што побрзо да се почне со негова реализација за да се овозможи реализација на Зеленото сценарио.¹⁴

Оваа програма, која е подготвена во март 2021 година, се однесува на периодот од 2021 до 2025 година, процесите за дел од мерките се започнати меѓутоа, сè уште, во 2023 година, не е донесена од страна на Владата на РСМ.

¹⁴ [https://www.economy.gov.mk/Upload/Documents/Program%20for%20the%20realization%20of%20the%20strategy%20Final%20version%20for%20public%20consultation%2030jul%202021%20MK\(1\).pdf](https://www.economy.gov.mk/Upload/Documents/Program%20for%20the%20realization%20of%20the%20strategy%20Final%20version%20for%20public%20consultation%2030jul%202021%20MK(1).pdf), crp.183v184

ПЛАН ЗА НАДМИНУВАЊЕ НА ЕНЕРГЕТСКАТА КРИЗА НА ВЛАДАТА НА РСМ

Според Владата на РСМ и планот за производство на ЕСМ, државната компанија за производство на електрична енергија во 2022 година ќе се зголеми за 25%, чија работа ќе се следи секојдневно со спроведувањето на задачите што се дадени на ЕСМ и тоа: почнувањето со работа на третиот блок во РЕК Битола, почетокот на работа на вториот котел на резервната ТЕЦ Неготино, работата на хидроцентралите и, многу важно, користењето на целиот потенцијал и ставање во функција на когенеративната гасна централа ТЕ-ТО во Скопје за време и по грејната сезона, како и користење на сите обновливи извори на енергија - сонце, ветер и вода.

Една од целите на Владата е преземање на работењето на БЕГ и на другите капацитети потребни за обезбедување топлинска енергија од страна на ЕСМ со оглед на тоа што БЕГ немаше можност да ги извршува своите услуги во овие услови, а градот Скопје одби да ја преземе оваа комунална дејност, која е во негова надлежност. ЕСМ по завршување на сите процедури ќе го преземе снабдувањето со топлинска енергија за 55. 000 домаќинства на градот Скопје.

До месец септември 2022 година преземени се следните активности кои им се дадени како задача и задолжение на соодветните претпријатија, министерства и институции во енергетскиот сектор:

- › Обезбедување јаглен потребен за производство на електрична енергија во РЕК Битола и Осломеј;
- › Обезбедување мазут потребен за производство на електрична енергија во ТЕЦ Неготино и за производствениот процес во РЕК Битола и Осломеј;
- › Обезбедување гас потребен за производство на електрична енергија во ТЕ-ТО и во централата Когел во сопственост на ЕСМ¹⁵.

¹⁵ <https://vlada.mk/node/30081>

ЗАКЛУЧОК

Согласно Програмата за работа на Владата и Националниот план, се предвидува помала зависност на државата од увозот на енергија, меѓутоа според податоците на Државниот завод за статистика во 2021 година, вкупното бруто примарно производство на енергија во Република Северна Македонија било 32.6 % од вкупно потребната енергија, што претставува скоро 6% помалку отколку во 2020 година, кога вкупното бруто примарно производство на енергија во Република Северна Македонија изнесувало 38.3 % од вкупно потребната енергија, или 7,8% помалку отколку во 2019 година, кога изнесувало 40.4 % од вкупно потребната енергија.

Доколку се земат предвид одлуките и плановите на владата од крајот на 2021 и во текот на 2022 година, се поставува прашањето, дали државата се стреми реално кон намалување на зависноста од увозот на енергија со поголемо користење обновливи извори на енергија и овозможување енергетска ефикасност. Дали она што се презема е во насока на декарбонизација и транзиција кон нискојаглеродна економија со употреба на обновливите извори на енергија? Иако се настанати поместувања на глобалниот пазар во секторот енергетика, како поседица на глобални случувања, тоа не би требало да биде проичина да не може да се спроведе она што е преземено и планирано или да се отстапи поради настаната криза, која не зависи само од внатрешни државни фактори. Планот на Владата за надминување на енергетската криза отстапува значајно од целите, мерките и плановите предвидени со прописите и другите акти. Според Програмата за работа на Владата, здравствената и економската криза не треба да значи одлагање на еколошките политики. Може исто така да се заклучи дека не постои контрола и/или набљудување на спроведувањето на она што е планирано и стратешки определено.

- > При преземањето на обврските за реализирање на сценариото за декарбонизацијата, државата покрај ризиците што постојат за реализација на политиките и мерките, имала обврска да земе предвид дека може да настане криза предизвикана од надворешни фактори надвор од секторот.
- > Преземените обврски и поставените цели не смеат да се одложат, туку да се прилагоди нивното остварување преку приоритизирање и наоѓање начини и механизми за реализација на планираното. Заедничко за сите цитирани документи е тоа дека како една од приоритетните цели е истакната изградбата на ХЕЦ Чебрен, меѓутоа до јануари 2023 година сè уште не е избрана компанија за реализација на ова јавно-приватно партнерство.

¹⁶ <https://www.stat.gov.mk/>

